

ความหมายของคำประสม

การนำคำมาประสมกันนั้นจะทำให้ได้คำใหม่ที่มีก็จะมีความหมายเดิมอยู่ ดังที่ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิไลยกุล ได้ให้ความเห็น เกี่ยวกับการนำคำมาประกอบกันเป็นคำประสมว่า ทำให้ได้คำใหม่ขึ้น ซึ่งแม้จะมีความหมายเปลี่ยนไปก็ตาม แต่ก็ยังมีแนวความหมายเดิมอยู่ด้วยเสมอ^๑ เมื่อได้พิจารณาคำประสมแล้ว ผู้วิจัยพบว่าความหมายของคำประสมส่วนใหญ่จะสัมพันธ์กับความหมายของคำเดิม เช่น

- นาเกลือ (น + น) หมายถึง "นาที่มีเกลือ"^๒
- ผ้าไหม (น + น) หมายถึง "ผ้าที่ทอด้วยไหม"^๓
- ฟักทอง (น + น) หมายถึง "ฟักที่มีสีเหมือนทอง"^๔

ผู้วิจัยจึงใคร่จะศึกษาว่าคำประสมมีความหมายเกี่ยวกับอะไรบ้าง และความหมายของคำที่สร้างขึ้นมีความสัมพันธ์กับความหมายของคำที่นำมาประกอบกันอย่างไร

จากการพิจารณาคำประสม ผู้วิจัยพบว่าคำประสมในภาษาไทย จำแนกตามความหมายได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ คำประสมที่เป็นชื่อซึ่งใช้เรียกสิ่งต่าง ๆ และคำประสมที่หมายถึงกริยาอาการ

^๑พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิไลยกุล, หลักภาษาไทย หน้า ๗๔. และดูคำจำกัดความคำประสมในบทที่ ๓ หน้า ๓๗.

^๒ดูเพิ่มเติมใน Udom Warotamasikkhadit, Thai Syntax : An Outline

(Bangkok: The College of Education, Prasarnmitr, 1963), p.50.

^๓Ibid., p.52.

^๔Ibid., p.54.

๑. คำประสมที่เป็นชื่อ

คำประสมประเภทนี้จะใช้สำหรับเรียกสิ่งต่าง ๆ ทั้งคน สัตว์ พืช และสิ่งของ เช่น แม่ทัพ ขุนกษัตริย์ พริกชี้ฟ้า และ นาฬิกาปลุก คำประสมที่เป็นชื่อ แบ่งเป็นประเภทย่อยได้ ๒ ประเภท คือ ประเภทแรกเป็นคำประสมที่มีความหมายใกล้เคียงกับความหมายของคำที่นำมาประกอบกัน ประเภทหลังเป็นคำประสมที่มีความหมายต่างไปจากความหมายของคำที่นำมาประกอบกัน

ก. คำประสมที่มีความหมายใกล้เคียงกับความหมายของคำที่นำมาประกอบกัน

ความหมายของคำประสมประเภทนี้จะเกิดจากการรวมความหมายของคำที่นำมาประกอบกัน ดังนั้น ความหมายของคำประสมจึงใกล้เคียงกับความหมายของคำที่นำมาประกอบกันแต่ละคำ คำประสมประเภทนี้จะจำแนกได้อีกเป็น ๒ ชนิดย่อย คือ ชนิดแรกเป็นคำประสมที่มีคำหนึ่งเป็นชื่อเรียกสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ส่วนคำอื่นในคำประสมช่วยจำแนกชนิดย่อยของสิ่งนั้น และชนิดหลังเป็นคำประสมที่คำซึ่งนำมาประกอบกันนั้นร่วมกันให้ความหมายของคำประสม

๑) คำประสมที่มีคำหนึ่งเป็นชื่อเรียกสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ส่วนคำอื่นในคำประสมช่วยจำแนกชนิดย่อยของสิ่งนั้น

คำประสมชนิดนี้จะมีคำหนึ่งซึ่งมักปรากฏอยู่ต้นคำ เป็นชื่อเรียกสิ่งต่าง ๆ ทั้ง คน สัตว์ พืช และสิ่งของ ส่วนคำอื่นในคำประสมจะช่วยแสดงว่าสิ่งเหล่านั้นจำแนกชนิดย่อยตามอะไร

การจำแนกชนิดย่อยของคำประสมที่เป็นชื่อเรียกคน สัตว์ พืช และสิ่งของมีดังนี้

ก) คำประสมที่เป็นชื่อเรียกคน

คำหนึ่งในคำประสมจะเป็นชื่อเรียกคน ส่วนคำอื่นจะจำแนกชนิดย่อยของคน โดยมีวิธีการจำแนกแตกต่างกัน ดังนี้

(๑) จำแนกตามลักษณะ

คำที่เป็นชื่อในคำประสมระบุถึงคน คำอื่นระบุว่าคนผู้นั้นมีลักษณะ
หรือมีคุณสมบัติอย่างไร

ตัวอย่าง

คนกลาง หมายถึงคนที่อยู่กลาง คือ "ผู้ทำการค้าระหว่างผู้ทำกับผู้ซื้อ
ผู้ถือเป็นกลางไม่เข้าข้างฝ่ายโน้นฝ่ายนี้ในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น, ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย"

คนเผือก หมายถึงคนที่มีผิวเผือก คือ "ขาวไปทั้งตัว และความขาว
ของคนเผือกนั้นจะเป็นขาวที่ขาวกว่าคนธรรมดาที่มีผิวขาวทั่ว ๆ ไป"

เมียน้อย หมายถึงเมียที่เป็นน้อย คือ "เมียที่ไม่ได้รับยกย่องว่าเป็นใหญ่
ไม่ใช่เมียหลวง"

(๒) จำแนกตามงานที่ทำ

(ก) คำที่เป็นชื่อในคำประสมระบุถึงคน คำอื่นระบุว่าคนผู้นั้น

ทำงานเกี่ยวข้องกับอะไร

ตัวอย่าง

คนครัว หมายถึงคนที่ทำงานอยู่ในครัว คือ "คนที่ปรุงอาหารและรับ
ผิดชอบอยู่ในครัว"

คนรถ หมายถึงคนที่ทำงานเกี่ยวข้องกับรถ ซึ่งอาจจะ เป็น "คนขับรถ
เด็กกระเป่ารถ หรือเด็กท้ายรถของรถยนต์โดยสาร หรือคนที่อยู่ประจำรถบรรทุกมีหน้าที่ยกของขึ้น-
ลง จากรถก็ได้"

ช่างผม หมายถึงคนที่มืออาชีพเกี่ยวกับผม ซึ่งอาจจะ เป็น "คนตัดผม
ตัดผม เชีท สระ ย้อม หรือ โกรก ก็ได้"

(ข) คำที่เป็นชื่อในคำประสมระบุถึงคน คำอื่นระบุว่าคนผู้นั้น

ทำอะไร

คนขายตัว หมายถึง "คนที่มีหน้าที่ขายตัว" ระบุถึงคนที่ขายตัวโดย
เฉพาะ ไม่รวมถึงผู้อื่นที่ทำงานเกี่ยวกับตัว เช่น เดินตัวในโรงภาพยนตร์ เป็นต้น

คนเดินโต๊ะ หมายถึง "คนที่ทำหน้าที่เดินโต๊ะ" ระบุถึงคนที่บริการ
อาหารและคอยอำนวยความสะดวกให้แก่แขกผู้มารับประทานอาหาร

ช่างเขียน หมายถึง "ผู้มีอาชีพ หรือมีความชำนาญในการเขียน"⁺
การเขียนในที่นี้หมายถึงการเขียนแบบ เขียนลายเส้น เขียนภาพ หรือตัวอักษร

ข) คำประสมที่เป็นชื่อเรียกสัตว์

คำหนึ่งในคำประสมจะเป็นชื่อเรียกสัตว์ ส่วนคำอื่นจะจำแนกชนิดย่อยของ
สัตว์ โดยมีวิธีการจำแนกแตกต่างกันดังนี้

(๑) จำแนกตามลักษณะ

(ก) คำที่เป็นชื่อในคำประสมระบุถึงสัตว์ชนิดใด ชนิดหนึ่ง

คำอื่นระบุว่าสัตว์นั้นมีลักษณะหรือมีคุณสมบัติ เช่นอย่างไร

ตัวอย่าง

นกกินปัส หมายถึง นกที่กินใบปัส คือ "นกลักษณะหนึ่งกินน้ำหวานใน
ปัสกล้วยและดอกไม้"

มดแดง หมายถึง มดสีแดง คือ "มดชนิดหนึ่ง สีแดง ตัวเล็ก กัดเจ็บ"⁺

ปลาแก้มขี้ หมายถึง ปลาที่แก้มขี้ คือ "ปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง แก้มเป็น
สีแดงขี้"

(ข) คำที่เป็นชื่อในคำประสมระบุถึงสัตว์ชนิดใดชนิดหนึ่ง คำ

อื่นระบุว่าสัตว์นั้นหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของสัตว์นั้นมีลักษณะเหมือนอะไร

ตัวอย่าง

งูปากจิ้งจก หมายถึง งูที่ปากเหมือนปากจิ้งจก คือ "งูเขียวชนิดหนึ่ง
ตัวเล็ก ๆ ปากเสียมคล้ายปากจิ้งจก"⁺

นกเป็ดน้ำ หมายถึง นกที่คล้ายเป็ด อาศัยอยู่ในน้ำ คือ "นกชนิดหนึ่ง
รูปร่างอย่างเดียวกับเป็ด แต่เล็กกว่า เป็ดที่อยู่ตามบ้าน ตัวสีน้ำตาลคล้ายเป็ดลูกจอกปากดำ
คอและอกสีน้ำตาลอ่อน เจอเหลืองอ่อน ชอบหากินในน้ำ"

ปลาหัวตะกั่ว หมายถึง ปลาที่มีหัวเป็นจุดคล้ายตะกั่ว คือ "ปลาขนาด เล็กชนิดหนึ่ง ที่หัวมีจุดขาว ชอบว่ายอยู่ตามผิวน้ำ"

(๒) จำแนกตามหน้าที่หรือประโยชน์ใช้สอย

คำที่เป็นชื่อในคำประสมระบุถึงสัตว์ชนิดใดชนิดหนึ่ง คำอื่นระบุว่าสัตว์

นั้นมีหน้าที่หรือประโยชน์ใช้สอยอย่างไร

ตัวอย่าง

โคต่าง หมายถึงโคที่ใช้ต่าง คือ "โคที่ใช้บรรทุกสัมภาระหรือสินค้า"+

โคนม หมายถึง โคที่ให้นม คือ "แม่โคนมที่เลี้ยงไว้สำหรับรีดนม"

ข้างต่อ หมายถึง ข้างที่ใช้ต่อ คือ "ข้างที่ใช้เป็นตัวล้อในการล่าข้าง"+

(๓) จำแนกตามแหล่งกำเนิด

คำที่เป็นชื่อในคำประสมระบุถึงสัตว์ชนิดใดชนิดหนึ่ง คำอื่นระบุว่า

สัตว์นั้นมีแหล่งกำเนิดที่ไหน

ตัวอย่าง

กวางภูเขา หมายถึง กวางที่อยู่ตามภูเขา คือ "กวางชนิดหนึ่งที่จะ อาศัยและหากินตามภูเขา ไม่ลงมาในพื้นที่ราบ"+

ข้างบ้าน หมายถึง ข้างที่อยู่ตามบ้าน คือ "ข้างที่เลี้ยงไว้ในเขตบ้าน หรือในเมือง ไม่ใช่อยู่กินเองตามป่า"+

หมูป่า หมายถึง หมูที่อยู่ในป่า คือ หมูชนิดหนึ่งซึ่งอาศัยอยู่ในป่า ไม่ใช่ หมูที่เลี้ยงไว้กิน เป็นอาหารแบบที่เลี้ยงตามบ้าน"+

ค) คำประสมที่เป็นชื่อเรียกพืช

คำหนึ่งในคำประสมจะเป็นชื่อเรียกพืชหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของพืช ส่วน คำอื่นจะจำแนกชนิดย่อยของพืช หรือส่วนหนึ่งส่วนใดของพืช โดยมีวิธีการจำแนกแตกต่างกันดังนี้

คำประสมที่ใช้เรียกพืช

(๑) จำแนกตามลักษณะ

(ก) คำที่เป็นชื่อในคำประสมระบุถึงพืชชนิดใดชนิดหนึ่ง คำอื่น

ระบุว่าพืชชนิดนั้นมีลักษณะหรือมีคุณสมบัติเด่นอย่างไร

ตัวอย่าง

ถั่วฝักยาว หมายถึงถั่วที่มีฝักยาว คือ "ถั่วชนิดหนึ่ง ฝักกลมยาว"

ผักน้อน หมายถึงผักที่รู้จักน้อน คือ "ผักชนิดหนึ่งที่เมื่อถูกใบแล้ว

ใบจะหุบทันที"⁺

พริกชี้ฟ้า หมายถึงพริกที่ชี้ฟ้า คือ "พริกชนิดหนึ่งที่มีเมล็ดที่มักชี้ขึ้นบน"

(ข) คำที่เป็นชื่อในคำประสมระบุถึงพืชชนิดใดชนิดหนึ่ง คำอื่น

ระบุว่าพืชชนิดนั้นมีลักษณะเหมือนอะไร

ตัวอย่าง

ถั่วค้วนาง หมายถึง ถั่วที่เหมือนค้วนาง คือ "ถั่วชนิดหนึ่งฝักแบน ๆ

มีรูปโค้งอย่างค้วนางละคร"

พริกเคียวโก หมายถึงพริกที่เหมือนเคียวโก คือ "พริกชนิดหนึ่ง รูป

ร่างแหลมคล้ายเคียวโก"

เห็ดคทุหนู หมายถึง เห็ดที่เหมือนทุหนู คือ "เห็ดชนิดหนึ่งสีดำ รูปคล้ายทุหนู

มักใช้ปรุงเครื่องแกงร้อน"

(๒) จำแนกตามกำเนิด

(ก) คำหนึ่งในคำประสมระบุถึงพืชชนิดใดชนิดหนึ่ง คำอื่น ระบุ

ว่าพืชชนิดนั้นมีชาติใดเป็นต้นกำเนิด

คำประสมชนิดนี้เท่าที่พบในข้อมูลมี ๒ คำ คือ

มันแกว หมายถึง มันของแกวคือ "มันชนิดหนึ่ง รสขิด ๆ หวานน้อย ๆ

กินดิบ ๆ ได้"⁺

ส้มจีน หมายถึง ส้มของจีน คือ "ส้มชนิดหนึ่ง ลูกแบน ๆ ผิวเกลี้ยง"⁺

(ข) คำหนึ่งในคำประสมระบุถึงพืชชนิดใดชนิดหนึ่ง คำ
อื่นระบุว่าพืชชนิดนั้นมีแหล่งกำเนิดที่ไหน

คำประสมชนิดนี้เท่าที่พบในข้อมูลมีคำเดียวคือ
สาทร่ายทะเล หมายถึงสาทร่ายในทะเล คือ "พืชจำพวกหนึ่ง
เกิดในน้ำ เช่น ในทะเล เป็นต้น"⁺

คำประสมที่ใช้เรียกส่วนใดส่วนหนึ่งของพืช

(๑) จำแนกตามลักษณะหรือคุณสมบัติ

คำหนึ่งในคำประสมระบุถึงส่วนใดส่วนหนึ่งของพืช
คำอื่นระบุว่าส่วนของพืชส่วนนั้นมีลักษณะ หรือคุณสมบัติอย่างไร

ตัวอย่าง

รากฝอย หมายถึง รากที่เป็นฝอย คือ "รากที่เป็นเส้นเล็ก ๆ
แตกออกจากรากแก้ว"

ใบแท้ หมายถึงใบที่แท้ คือ "ใบที่เป็นส่วนของต้นไม้ ติดกับกิ่ง
มีรูปร่าง ๆ สำหรับรับลมและอากาศ"⁺

(๒) จำแนกตามหน้าที่

คำประสมชนิดนี้เท่าที่พบในข้อมูลมีคำเดียวคือ
ใบเลี้ยง หมายถึงใบที่เลี้ยง คือ "ใบที่เติบโตมาจากหน่อที่ขึ้น
กลาง เมล็ดที่แตกออก ประดุจเป็นใบที่เลี้ยงใบแท้"⁺

ง) คำประสมที่เป็นชื่อเรียกสิ่งต่าง ๆ

คำหนึ่งในคำประสมจะเป็นชื่อเรียกสิ่งต่าง ๆ ส่วนคำอื่นจะจำแนก
ชนิดย่อยของสิ่งนั้น ๆ โดยมีวิธีการจำแนกแตกต่างกัน

คำประสมที่เป็นชื่อเรียกสิ่งต่าง ๆ มีทั้งชื่อเครื่องใช้และอุปกรณ์
สิ่งก่อสร้าง ขานพาหนะ อาหาร ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม และอื่น ๆ ซึ่งจำแนกชนิดย่อย
ได้ดังนี้

(๑) จำแนกตามลักษณะ

(ก) คำที่เป็นชื่อในคำประสมระบุถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คำอื่น
ระบุว่าสิ่งนั้นมีลักษณะหรือคุณสมบัติอย่างไร

ตัวอย่าง

มิดพิบ หมายถึงมิดที่พิบ คือ "มิดชนิดหนึ่งที่ประดิษฐ์ขึ้นเป็นพิเศษ ให้ตัวมิดและค้ำมิดแยกจากกันโดยใช้หมุดหรือนอตเชื่อมเพื่อให้พิบตัวมิดเก็บเข้าค้ำมิดหรือฝักได้"⁺

ยาแดง หมายถึงยาที่มีสีแดง คือ "ยาชนิดหนึ่ง สีแดง สำหรับใส่แผลสด"

ข้าวเบา หมายถึง ข้าวที่เบา คือ "ข้าวชนิดใดผลเร็ว เก็บเกี่ยวได้ราวเดือนสิบสอง เรียกอีกชื่อหนึ่งได้ว่า ข้าวไว"⁺

(ข) คำที่เป็นชื่อในคำประสมระบุถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คำอื่นระบุว่าสิ่งนั้นมีลักษณะเหมือนอะไร

ตัวอย่าง

กระดาศทราย หมายถึงกระดาศที่เหมือนทราย คือ "กระดาศชนิดหนึ่งที่มีผิวหยาบขรุขระเหมือนทราย ใช้สำหรับขัดวัตถุผิวหยาบให้เรียบ"⁺

จานแปล หมายถึง จานที่เหมือนแปล คือ "จานชนิดหนึ่งที่มีรูปเป็นวงรีเหมือนแปล"⁺

คาวไถ หมายถึงคาวที่เหมือนไถ คือ "คาวหมูหนึ่งซึ่งเรียงรายกันเป็นรูปเหมือนไถ"⁺

(ค) คำที่เป็นชื่อในคำประสมระบุถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คำอื่นระบุว่าสิ่งนั้นมีอะไรเป็นส่วนประกอบ

ตัวอย่าง

แกงกะทรี หมายถึงแกงที่ใส่กะทรี คือ "แกงเผ็ดชนิดหนึ่งที่ปรุงด้วยผงกะทรี"⁺

ข้าวชาหมู หมายถึงข้าวที่ใส่ชาหมู คือ "อาหารชนิดหนึ่งปรุงด้วยข้าวกับชาหมู"⁺

น้ำกรด หมายถึงน้ำที่มีกรด คือ "สารเคมีชนิดหนึ่งที่เป็นอันตรายต่อร่างกาย"⁺

(ง) คำที่เป็นชื่อในคำประสมระบุถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คำอื่นระบุว่า
สิ่งนั้นทำงานได้เพราะอะไรหรือใช้อะไร เป็นพลัง

ตัวอย่าง

เตาแก๊ส หมายถึงเตาที่ใช้แก๊ส คือ "เตาชนิดหนึ่งใช้หุงต้มอาหารได้
เพราะใช้แก๊ส"⁺

บินลม หมายถึงบินที่ใช้ลม คือ "บินชนิดหนึ่งซึ่งใช้ยิงได้เพราะการ
ชักลม"⁺

รถม้า หมายถึงรถที่ใช้ม้า คือ "รถชนิดหนึ่งที่ขับเคลื่อนได้เพราะใช้
กำลังม้า"⁺

(จ) คำที่เป็นชื่อในคำประสมระบุถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คำอื่นระบุว่า

สิ่งนั้นมีเมื่อไร

ตัวอย่าง

เงินเดือน หมายถึงเงินที่ได้รับเมื่อครบเดือน คือ "เงินค่าจ้างที่จ่ายให้
เป็นรายเดือน"⁺

เงินปี หมายถึงเงินที่ได้รับเมื่อครบปี คือ "เงินประจำปีที่จ่ายสำหรับ
พระบรมวงศานุวงศ์"⁺

ดาวรุ่ง หมายถึง ดาวที่ปรากฏตอนรุ่งอรุณ คือ "ดาวชนิดหนึ่งที่ปรากฏ
ให้เห็นตอนย่ำรุ่งใกล้สว่าง"⁺

(ฉ) คำที่เป็นชื่อในคำประสมระบุถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คำอื่นระบุ

ว่าสิ่งนั้นทำอะไรได้

ตัวอย่าง

น้ำพุ หมายถึงน้ำที่พุ่งขึ้นได้ คือ "น้ำที่ผุดขึ้นมาจากใต้ดินอาจเกิดขึ้นเอง
ตามธรรมชาติ หรือมนุษย์สร้างขึ้น"⁺

เรือดำน้ำ หมายถึงเรือที่ดำน้ำได้ คือ "ยานพาหนะชนิดหนึ่งที่สามารถ
ดำลงไปเล่นในน้ำได้"⁺

เรือบิน หมายถึงเรือที่บินได้ คือ "ยานพาหนะชนิดหนึ่งที่สามารถบินไป
ในอากาศได้"⁺

(ข) คำที่เป็นชื่อในคำประสมระบุถึงสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่ง

คำอื่นระบุว่าสถานที่นั้นมีอะไร

ตัวอย่าง

นาุ้ง หมายถึงนาที่มีุ้ง คือ "สถานที่ที่เลี้ยงุ้ง"⁺

สวนสัตว์ หมายถึง สวนที่มีสัตว์ คือ "ที่ซึ่งกันไว้เป็นขอบเขต

สำหรับเลี้ยงสัตว์"⁺

เหมืองแร่ หมายถึง เหมืองที่มีแร่ คือ "บ่อหรือแหล่งที่ทำแร่

ที่มีแร่"⁺

(๒) จำแนกตามกำเนิด

(ก) คำที่เป็นชื่อในคำประสมระบุถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คำอื่น

ระบุว่าสิ่งนั้นมีแหล่งกำเนิดจากไหน

ตัวอย่าง

กระดังมอญ หมายถึงกระดังของมอญ คือ "กระดังชนิดหนึ่งมี

ขนาดใหญ่ เข้าใจว่าได้มาจากมอญ"⁺

ของนอก หมายถึงของจากนอก คือ "สิ่งต่าง ๆ ทั้งเครื่อง

บริโภคและอุปโภคที่นำขึ้นจากต่างประเทศ"⁺

ปุ๋ยคอก หมายถึงปุ๋ยในคอก คือ "ปุ๋ยที่ได้จากมูลสัตว์ที่เกรอะกรัง

อยู่ในคอก"⁺

(ข) คำที่เป็นชื่อในคำประสมระบุถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คำ

อื่นระบุว่าสิ่งนั้นทำจากอะไร

ตัวอย่าง

ขนมตาล หมายถึงขนมที่ทำจากตาลคือ "ของกิน ชนิดหนึ่งที่ทำจาก

ลูกตาลสุก โดยปรุงผสมกับแป้งและน้ำตาล"⁺

ผ้าผ้าย หมายถึงผ้าที่ทอจากฝ้าย คือ "ผ้าชนิดหนึ่งที่ทำเส้นใยจาก
ฝ้ายมาทอเป็นผืนผ้า"⁺

น้ำมันพืช หมายถึงน้ำมันที่ทำจากพืช คือ "น้ำมันชนิดหนึ่งที่เป็นผลผลิต
จากพืช"⁺

(ค) คำที่เป็นชื่อในคำประสมระบุถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คำอื่นระบุว่า

สิ่งนั้นทำที่ไหน

ตัวอย่าง

ขนมถ้วย หมายถึงขนมที่ทำในถ้วย คือ "ขนมชนิดหนึ่งทำด้วยแป้งกับกะทิ
ทยอดลงในถ้วยเล็ก ๆ แล้วนำไปนึ่ง"⁺

ข้าวเกรียบปากหม้อ หมายถึง ข้าวเกรียบที่ทำนปากหม้อ คือ "ของ
กินอย่างหนึ่งทำด้วยแป้งผสมกับกะทิหยอดเป็นคำ ๆ ลงบนผ้าที่ขึงไว้ตึงบนปากหม้อที่มีไอน้ำเดือด"⁺

ไข่กระทะ หมายถึงไข่ที่ทำในกระทะ คือ "ของกินอย่างหนึ่งใช้ไข่ตีผสมกับ
น้ำตาลในกระทะ"⁺

(ง) คำที่เป็นชื่อในคำประสมระบุถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คำอื่นระบุว่า

สิ่งนั้นทำขึ้นได้อย่างไร

ตัวอย่าง

กล้วยทอด หมายถึงกล้วยที่นำมาทอด คือ "ของกินอย่างหนึ่ง ใช้กล้วย
จุ่มแป้งที่ผสมไว้แล้วกับน้ำตาลและมะพร้าว ลงทอดในกระทะ บางทีเรียกกล้วยแขก"⁺

เนื้ออบ หมายถึงเนื้อที่นำมาอบ คือ "ของกินอย่างหนึ่ง ปิ้งด้วยเนื้อ
คลุกกับเครื่องปรุงคือ ซอสพริกไทยและซีอิ้ว แล้วนำไปอบในตู้อบ"⁺

ส้มทับ หมายถึงส้มที่นำมาทับคือ "ส้มจีนขนาดเล็กที่เชื่อมแล้วทับให้แห้ง"

(๓) จำแนกตามประโยชน์ใช้สอย^๑

(ก) คำที่เป็นชื่อในคำประสมระบุถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คำอื่นระบุว่าสิ่ง

นั้นใช้ทำอะไร

ตัวอย่าง

กับดักหนู หมายถึงกับที่ใช้ดักหนู คือ "เครื่องใช้ชนิดหนึ่งทำด้วยเหล็กหรือสังกะสีใช้สำหรับดักหนู โดยวางเหยื่อไว้ที่ปลายข้างหนึ่ง เมื่อหนูกินเหยื่อกับนี้จะตกลับทำให้ทับตัวหนูตาย"⁺

จานรองแก้ว หมายถึงจานที่ใช้รองแก้ว คือ "เครื่องใช้ชนิดหนึ่งมีลักษณะกลมเหมือนจานใช้สำหรับรองแก้วน้ำ"⁺

ยาลดกรด หมายถึงยาที่ใช้ลดกรด คือ "ยาชนิดหนึ่งที่มีสรรพคุณในการลดกรดในกระเพาะอาหาร"⁺

(ข) คำที่เป็นชื่อในคำประสมระบุถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คำอื่น
ระบุว่า สิ่งนั้นใช้สำหรับอะไร

ตัวอย่าง

ป้ายรถเมล์ หมายถึงป้ายสำหรับรถเมล์ คือ "ป้ายที่ทำไว้ข้างถนน เป็นเครื่องหมายให้รถเมล์จอดรับ-ส่งผู้โดยสาร"⁺

แว่นตา หมายถึง แว่นสำหรับตา คือ "สิ่งที่ทำด้วยแก้วเป็นเครื่องส่องเพื่อช่วยตาให้แลเห็นชัดเจขึ้น"⁺

ห้องน้ำ หมายถึงห้องสำหรับอาบน้ำ คือ "สถานที่ที่สร้างขึ้นสำหรับเป็นที่อาบน้ำ"⁺

(ค) คำที่เป็นชื่อในคำประสมระบุถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คำอื่น
ระบุว่าสิ่งนั้นทำให้เกิดอะไร

ตัวอย่าง

กระจกเงา หมายถึง กระจกที่ทำให้เกิดเงา คือ "กระจกที่ฉาบข้างหนึ่งให้ทึบสำหรับส่องให้เกิดเงา"⁺

แก๊สน้ำตา หมายถึงแก๊สที่ทำให้เกิดน้ำตา คือ "วัตถุที่มีพิษอย่างหนึ่งใช้ฉีดพ่นให้เข้าตา เพื่อให้ตาพร่ำมัวและน้ำตาไหล"⁺

หินเหล็กไฟ หมายถึง หินเหล็กที่ทำให้เกิดไฟ คือ "หินชนิดหนึ่งที่เมื่อใช้รัดถูแข็ง เช่น เหล็ก สะกิดแล้วจะเกิดประกายไฟขึ้น"⁺

๒) คำประสมที่คำซึ่งนำมาประกอบกันนั้น ร่วมกันให้ความหมายของคำประสม
 คำที่นำมาประกอบกันเป็นคำประสมประเภทนี้ต่างก็จะบอกเล่าเกี่ยวกับ
 คน สัตว์ พืช สิ่งของและอื่น ๆ และแม้จะไม่มีคำที่เป็นชื่อเรียกสิ่งใดสิ่งหนึ่งประกอบอยู่ด้วย แต่
 คำที่นำมาประกอบกันนั้นก็แสดงความสัมพันธ์ทางความหมายกันอย่างชัดเจน โดยร่วมกันให้รายละเอียด
 ในแง่ใดแง่หนึ่งเกี่ยวกับคน สัตว์ พืช สิ่งของและอื่น ๆ ดังนี้

ก) คำประสมที่เกี่ยวกับคน

คำประสมที่เกี่ยวกับคนนี้จะ เป็นคำประสมที่ใช้เรียกคนหรือเรียกอวัยวะ
 ของคน ซึ่งจะแตกต่างกันดังนี้

(๑) คำประสมที่ใช้เรียกคน

(ก) คำหนึ่งในคำประสมหมายถึงคน คำอื่นบอกถึงสิ่งที่

สัมพันธ์กับคนผู้นั้น

ตัวอย่าง

เจ้านี่ หมายถึง "เจ้าของนี่" ใช้เรียก "ผู้ขายเชื้อหรือผู้ให้กู้ยืม
 ทรัพย์สินแก่บุคคลซึ่งเรียกว่าลูกหนี้"⁺

คู่ความ หมายถึง "คู่ที่เกี่ยวกับความ"⁺ ใช้เรียก "บุคคล ๒ ฝ่าย
 ที่เป็นความกัน ฝ่ายหนึ่งเป็นโจทก์และอีกฝ่ายหนึ่งเป็นจำเลย"⁺

แม่ทัพ หมายถึง "แม่ของทัพ"⁺ ใช้เรียก "นายทัพซึ่งเป็นใหญ่ หรือ
 เป็นหัวหน้าในทัพ"⁺

(ข) คำหนึ่งในคำประสมหมายถึงคน คำอื่นบอกบทบาทหรือ

คุณสมบัติ ของคนผู้นั้น

ตัวอย่าง

นางงาม หมายถึง "หญิงซึ่งงาม"⁺ ใช้เรียก "หญิงที่ได้รับคัดเลือก
 หรือยกย่องว่าเป็นคนงาม"⁺

พ่อพระ หมายถึง "ชายที่เหมือนพระ"⁺ ใช้เรียก "ชายที่ดีเหมือนพระ
เป็นที่นับถือของคนทั่วไป"⁺

พ่อตา หมายถึง "พ่อที่เป็นตา"⁺ ใช้เรียก "ชายที่เป็นพ่อของเมียซึ่ง
ลูกเรียกว่าตา"⁺

(๒) คำประสมที่ใช้เรียกอวัยวะของคน

คำหนึ่งในคำประสมบอกอาการ คำอื่นบอกถึงสิ่งที่สัมพันธ์

กับอาการนั้น

คำประสมชนิดนี้เท่าที่พบในข้อมูลมีคำเดียว คือ

หัดดอกไม้ หมายถึง "ใช้หัดดอกไม้" ใช้เรียก "ส่วนอวัยวะตอน

ระหว่างหูกับจมูก"

ข) คำประสมที่เกี่ยวข้องกับสัตว์

คำหนึ่งในคำประสมบอกจำนวนนับ คำอื่นบอกสิ่งที่

สัมพันธ์กับจำนวนนับนั้น

คำประสมชนิดนี้เท่าที่พบในข้อมูลมีคำเดียว คือ

สามสิบกลีบ หมายถึงมีสามสิบกลีบ ใช้เรียก "กระเพาะข้าว ซึ่งมี

ลักษณะหยาบ และข้างในเป็นกลีบ ๆ "⁺

ค) คำประสมที่เกี่ยวข้องกับพืช

คำประสมที่เกี่ยวข้องกับพืชนี้จะเป็นชื่อเรียกพืช โดยมีวิธีเรียกแตกต่างกัน

ดังนี้

(๑) เรียกตามกำเนิด

คำหนึ่งในคำประสมหมายถึงสัตว์ คำอื่นบอกอาการของสัตว์นั้น

ซึ่งทำให้เกิดพืชชนิดนั้น

คำประสมชนิดนี้เท่าที่พบในข้อมูลมีคำเดียวคือ

กาฝาก หมายถึงสิ่งที่กามาฝากไว้ ใช้เรียก "ต้นไม้เล็กที่เกาะกับ

ต้นไม้ใหญ่อาศัยอาหารของต้นไม้ใหญ่"

(๒) เรียกตามลักษณะ

คำหนึ่ง ในคำประสมหมายถึงส่วนของพืช คำอื่นบอกลักษณะของ
ส่วนของพืชส่วนนั้น

คำประสมชนิดนี้เท่าที่พบในข้อมูลมีคำเดียว คือ

ก้านยาว หมายถึงสิ่งที่มีก้านยาว ใช้เรียก "ทุเรียนพันธุ์หนึ่ง ซึ่งมี
ก้านค่อนข้างยาวเป็นพิเศษกว่าทุเรียนพันธุ์อื่น ๆ"⁺

(๓) เรียกตามคุณสมบัติ

(ก) คำหนึ่ง ในคำประสมบอกอาการของพืช คำอื่นบอกถึงสิ่ง
ที่สัมพันธ์กับอาการนั้น

คำประสมชนิดนี้เท่าที่พบในข้อมูล มีคำเดียวคือ

ทานตะวัน หมายถึงสิ่งที่ทานตะวัน ใช้เรียก "ไม้ดอกชนิดหนึ่ง ดอกสี
เหลือง รูปคล้ายดวงตะวัน มีรัศมีเป็นแฉก ๆ และดอกมักหันเข้าหาหรือทานแสงตะวัน"⁺

(ข) คำหนึ่ง ในคำประสม บอกอาการของพืช คำอื่นบอกถึง
เวลาที่เกิดอาการนั้น

คำประสมชนิดนี้เท่าที่พบในข้อมูลมี ๓ คำ คือ

บานเช้า หมายถึง สิ่งที่บานเวลาเช้า ใช้เรียก "ไม้ดอกชนิดหนึ่ง
ต้นเดี่ยว ๆ ดอกคล้ายดอกผักนึ่ง แต่เล็กกว่า และมีสีต่าง ๆ ดอกมักจะบานเวลาเช้า"⁺

บานเย็น หมายถึง สิ่งที่บานเวลาเย็น ใช้เรียก "ไม้ดอกชนิดหนึ่ง
ต้นเดี่ยว ๆ ดอกคล้ายดอกผักนึ่ง แต่เล็กกว่า และมีสีต่าง ๆ ดอกมักจะบานเวลาเย็น"⁺

สายหยุด หมายถึงสิ่งที่หยุดส่งกลิ่นเวลาสาย ใช้เรียก "ต้นไม้
ชนิดหนึ่งคล้ายกระดังงา แต่เป็นไม้เลื้อย ดอกหอม พอสายก็หมดกลิ่น"

(ค) คำหนึ่ง ในคำประสมหมายถึงสัตว์ คำอื่นบอกอาการที่สัตว์

นั้นทำต่อพืช

คำประสมชนิดนี้เท่าที่พบในข้อมูลมีคำเดียวคือ

กาวาง หมายถึงสิ่งที่กาวาง ใช้เรียก "มะพร้าวซึ่งมีรสเปรี้ยวมากจน
แม้แต่กาก็ยังวาง ไม่สนใจ"⁺

ง) คำประสมที่เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ

คำประสมที่เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ นี้ จะ เป็นที่ เรียกสิ่งต่าง ๆ

โดยมีวิธีเรียกแตกต่างกันดังนี้

(๑) เรียกตามลักษณะ

(ก) คำหนึ่งในคำประสมหมายถึงส่วนประกอบของสิ่งหนึ่ง

คำอื่นบอกจำนวนของส่วนประกอบนั้น

ตัวอย่าง

สองล้อ หมายถึงสิ่งที่มีสองล้อ ใช้เรียก "รถจักรยานซึ่งเป็นยานพาหนะ
ที่มีล้อสองล้อ"

สามง่าม หมายถึงสิ่งที่มีสามง่าม ใช้เรียก "ไม้หรือเหล็กที่แยกออก
เป็นสามง่าม เรียกอาวุธที่มีปลายแหลมเป็นสามแฉก หรือเรียกสิ่งอื่น ๆ ที่มีลักษณะ เช่นนั้น"⁺

สี่แยก หมายถึงสิ่งที่มีสี่แยก ใช้เรียก "ถนนหรือทาง ๔ ตอนที่เป็น
แยกออกไปได้ ๔ ทาง"⁺

(ข) คำหนึ่งในคำประสมหมายถึงสิ่งหนึ่ง คำอื่นบอกลักษณะของ

สิ่งนั้น

ตัวอย่าง

๑ สั้นสูง หมายถึง สิ่งที่มีสั้นสูง ใช้เรียก "รองเท้าสตรีที่มีสั้นสูง"⁺

หมึกซึม หมายถึง สิ่งที่มีหมึกซึมออกมา ใช้เรียก "ปากกาชนิดหนึ่งที่สูบน้ำ
เข้าไปในหลอด เวลาเขียนน้ำหมึกจะซึมออกมาทางปาก"⁺

หมึกแห้ง หมายถึง สิ่งที่มีหมึกแห้งอยู่ในหลอด ใช้เรียก "ปากกาชนิดหนึ่ง
ที่บรรจุน้ำหมึกเข้าไปเต็มหลอด เมื่อหมดต้องเปลี่ยนหลอดใหม่ ไม่สามารถสูบน้ำหมึกเข้าหลอดเก่าได้"⁺

(ค) คำหนึ่งในคำประสมหมายถึงสิ่งที่มีลักษณะอย่างหนึ่ง

คำอื่นบอกคุณสมบัติหรือลักษณะที่เพิ่มเติมของสิ่งนั้น

ตัวอย่าง

บานเกล็ด หมายถึงสิ่งที่มีลักษณะ เป็นบานที่เป็น เกล็ดหรือ เป็นชั้นใช้ เรียก "บานหน้าต่างที่ทำด้วยกระจกเป็นชั้นเล็ก ๆ มีที่หมุนสำหรับไขขึ้นลงได้"⁺

บานพับ หมายถึงสิ่งที่มีลักษณะ เป็นบานที่พับได้ ไข้เรียก "เหล็ก หรือทองเหลืองที่ใช้ติดบานประตูหรือหน้าต่าง เพื่อให้พับเข้ามาได้"⁺

ลิ้นชัก หมายถึงสิ่งที่มีลักษณะ เหมือนลิ้นที่ชักเข้า-ออกได้ ไข้เรียก "ส่วนของตู้และโต๊ะรูปคล้ายหีบ ไม่มีฝา ชักออกและผลักเข้าได้"⁺

(ง) คำแต่ละคำในคำประสมต่างหมายถึงสิ่งที่มีลักษณะ

อย่างหนึ่ง

ลูกแก้ว หมายถึงสิ่งที่มีลักษณะ เป็นลูกและเป็นแก้วใช้เรียก "ของเล่นอย่างหนึ่งของเด็ก เป็นเม็ดแก้วใสกลม ๆ "⁺

ลูกดอก หมายถึง สิ่งที่มีลักษณะเป็นลูกและดอก ไข้เรียก "ไม้ หรือเหล็กที่มีรูข้างท้ายสำหรับ เป่ายิงสัตว์"

ลูกตุ้ม หมายถึงสิ่งที่มีลักษณะเป็นลูกตุ้ม ไข้เรียก "ไม้หรือเหล็ก ยาว ๆ มีลูกกลมข้างปลายใช้สำหรับเป็นอาวุธ หรือสาย เชือกมีตุ้ม เหล็กหรือทองเหลือง ถ่วง สำหรับชั่งของเพื่อบอกน้ำหนัก หรือตุ้มนาฬิกาที่ถ่วงให้จักรนาฬิกา เดินพอ เหมาะกับเวลา"

(๖) เรียกตามคุณสมบัติ

คำแต่ละคำในคำประสมต่างหมายถึงสิ่งที่มีคุณสมบัติ

อย่างหนึ่งตัวอย่าง

กรอบเค็ม หมายถึงสิ่งที่กรอบและเค็ม ไข้เรียก "ขนมชนิดหนึ่ง ที่ปรุงด้วยแป้งให้มีรสออกเค็มแล้วทอดน้ำมันให้กรอบ"⁺

เปียกขาว หมายถึงสิ่งที่เปียกและขาว ไข้เรียก "ขนมชนิดหนึ่ง ที่เปียกเน้กับกะทิพอให้ เข้ากัน ไข้รับประทานกับมะพร้าวซึ่งกวนกับน้ำตาล"⁺

หวานเย็น หมายถึงสิ่งที่หวานและเย็น ไข้เรียก "ขนมชนิดหนึ่ง คล้ายไอศกรีมมีความหวานและเย็น เป็นคุณสมบัติเด่น"⁺

(๓) เรียกตามประโยชน์ใช้สอย

(ก) คำหนึ่งในคำประสมหมายถึงสิ่งที่มีลักษณะอย่างหนึ่ง

คำอื่นบอกประโยชน์ของสิ่งนั้น

ตัวอย่าง

ลูกลึง หมายถึงสิ่งที่มีลักษณะเป็นลูกใช้ลึง ใช้เรียก "เหล็กที่มีน้ำหนักใช้ลากให้ลึงทับดินให้ราบ"

ลูกคิด หมายถึงสิ่งที่มีลักษณะเป็นลูกใช้คิด ใช้เรียก "เครื่องคำนวณเลขของจีน ทำด้วยไม้เป็นลูกกลม ๆ ร้อยใส่ไว้ในราง"

ลูกบิด หมายถึง สิ่งที่มีลักษณะเป็นลูกใช้บิด ใช้เรียก "เครื่องสำหรับบิดเปิดประตูกุญแจต่าง หรือ หมายถึงไม้สำหรับบิด เครื่องสายให้สายหย่อนและตึง"⁺

(ข) คำแต่ละคำในคำประสมต่างบอกอาการ

ตัวอย่าง

กันชน หมายถึงสิ่งที่ใช้กันชน ใช้เรียก "เครื่องป้องกันการกระทบกระแทกหน้ารถยนต์หรือท้ายรถยนต์"

กันสาด หมายถึงสิ่งที่ใช้กันสาด ใช้เรียก "เพิงที่ต่อชายคาสำหรับกันฝนสาด"

บังสาด หมายถึงสิ่งที่ใช้บังสาด ใช้เรียก "เพิงหรือสิ่งที่ทำขึ้นชั่วคราวเพื่อบังไม่ให้ฝนสาด"⁺

(ค) คำหนึ่งในคำประสมบอกอาการ คำอื่นบอกสิ่งที่

สัมพันธ์กับอาการนั้น

ตัวอย่าง

บังโคลน หมายถึงสิ่งที่ใช้บังโคลน ใช้เรียก "เครื่องบังไม่ให้ล้อรถติดฝุ่นหรือโคลนกระเด็นขึ้น ใช้ติดไว้เหนือล้อรถตรงข้างๆ รถ"⁺

เท้าเขน หมายถึงสิ่งที่เขนไว้เท้า ใช้เรียก "ตัวไม้
สำหรับค้ำยันของหนัก เข่นกันสาด ให้มีกำลังทรงตัวอยู่ได้"

นั่งร้าน หมายถึงสิ่งที่เขนไว้นั่ง ใช้เรียก "ร้านที่ทำขึ้น
สำหรับการก่อสร้างพระเจดีย์หรือตึก เป็นต้น"

(๔) เรียกตามวิธีทำ

(ก) คำแต่ละคำในคำประสมต่างบอกวิธีทำ

คำประสมชนิดนี้เท่าที่พบในข้อมูลมีคำเดียว คือ

ห่อหมก หมายถึงสิ่งที่หวม เครื่องปรุงแล้วห่อ ใช้เรียก "ของกิน
ชนิดหนึ่ง ใช้น้ำพริก น้ำกะทิ กวนกับเนื้อปลาให้เข้ากัน เหมือนกับหมกเนื้อปลาไว้ แล้วห่อหนึ่ง"⁺

(ข) คำหนึ่งในคำประสมบอกอาการอย่างหนึ่ง คำอื่น

บอกสิ่งที่สัมพันธ์กับอาการนั้น

ตัวอย่าง

ทอดมัน หมายถึงสิ่งที่ทอดในน้ำมัน ใช้เรียก "ของกินชนิดหนึ่ง
ใช้ปลาหรือกุ้งผสมกับน้ำพริกโขลกให้เข้ากัน แล้วทอดในน้ำมัน"

ลอดช่อง หมายถึงสิ่งที่ลอดจากช่อง ใช้เรียก "ของกินชนิดหนึ่ง
ทำด้วยแป้ง ใช้กดลงในกะโหลกที่มีช่องให้ไหลออกเป็นตัว ๆ กินกับกะทิ"⁺

สลัดงา หมายถึงสิ่งที่สลัดด้วยงา ใช้เรียก "ของกินชนิดหนึ่ง
ทำด้วยแป้งและคลุกด้วยงาให้เม็ดงาอยู่กระจายห่าง ๆ กัน เหมือนสลัดงาลงไปแล้วห่อเป็น
สามเหลี่ยมเล็ก ๆ "⁺

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข. คำประสมที่มีความหมายต่างไปจากความหมายของคำที่นำมาประกอบกัน

คำประสมประเภทนี้จะมีคำหนึ่งที่เป็นชื่อเรียกสิ่งต่าง ๆ ประกอบอยู่กับคำอื่น โดยคำที่เป็นชื่อเหล่านั้น อาจเป็นชื่อเรียกอวัยวะคน ชื่อเรียกสัตว์หรืออวัยวะของสัตว์ ชื่อเรียกส่วนต่าง ๆ ของพืช หรือสิ่งอื่น ๆ แต่ความหมายของคำประสมที่สร้างขึ้นจะไม่ตรงตามที่ชื่อเหล่านั้นระบุถึง คำที่นำมาประกอบกันเป็นคำประสมต่างจะร่วมกันให้ความหมายถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีลักษณะหรือคุณสมบัติ คล้ายคลึงกับอีกสิ่งหนึ่ง หรือเป็นเจ้าของอีกสิ่งหนึ่ง โดยสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่กล่าวถึงนั้นอาจเกี่ยวกับคน สัตว์ พืช หรือสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

๑) คำประสมที่เกี่ยวกับคน

คำประสมที่เกี่ยวกับคนอาจนำแนกได้เป็น ๒ ประเภท คือคำประสมที่ใช้เรียกคนและคำประสมที่ใช้เรียกอวัยวะคน

ก) คำประสมที่ใช้เรียกคน

คำประสมที่ใช้เรียกคนอาจเรียกตามชื่ออวัยวะคน ตามชื่อสัตว์หรืออวัยวะสัตว์ หรือตามชื่อสิ่งของ ดังนี้

(๑) คำแต่ละคำในคำประสมเป็นชื่ออวัยวะคน

คำประสมชนิดนี้ เท่าที่พบในข้อมูลมีคำเดียว คือ หัวหน้า เรียกคนที่ เป็นใหญ่กว่าคนอื่น ๆ ตามชื่ออวัยวะที่สำคัญของร่างกาย หัวหน้า หมายถึง "ผู้ออกหน้า, นายงาน, ผู้เป็นใหญ่ในหมู่หนึ่ง ๆ"

(๒) คำหนึ่งในคำประสมเป็นชื่ออวัยวะ คำอื่นบอกคุณสมบัติ

ของอวัยวะนั้น

ตัวอย่าง

คอสอง เรียกคนที่เปล่งเสียงร้องเพลงตามชื่ออวัยวะที่ใช้เปล่งเสียง คอสอง หมายถึง "ผู้ร้องถัดจากคนที่หนึ่งในวงเพลงที่ร้องแก่กัน..."

มือกาว่า เรียกคนที่มีมือเหมือนกาว่า มือกาว่า หมายถึง "คนขี้ขโมย ซึ่งชอบหยิบฉวยสิ่งของของผู้อื่น เหมือนเป็นกาว่าหรือหาไว้ด้วยกาว่า หยิบหรือจับอะไรก็ติดพันที และโดยปริยาย ใช้เรียกผู้รักษาประตูฟุตบอลที่มีฝีมือรับลูกได้แม่นยำ"^๓

มือมืด เรียกคนที่กระทำการต่าง ๆ ตามชื่ออวัยวะที่ใช้ทำงาน มือมืด หมายถึง "ผู้แอบกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดให้ผู้อื่นเสียหาย และไม่ให้ใครรู้เห็น"⁺

(๓) คำหนึ่งในคำประสมเป็นชื่ออวัยวะ คำอื่นบอกถึงสิ่ง

ที่สัมพันธ์กับอวัยวะนั้น

ตัวอย่าง

คอเหล็ก เรียกคนที่ชอบค้มเหล็กตามชื่ออวัยวะที่ใช้ค้มคอเหล็ก หมายถึง "คนที่ชอบค้มเหล็ก"⁺

เท้าไฟ เรียกคนที่ชอบเดินรำตามชื่ออวัยวะที่ใช้เดินเท้าไฟ หมายถึง "คนที่ชอบเดินรำ เดินรำเก่ง"⁺

มือบิน เรียกคนที่ใช้บินตามชื่ออวัยวะที่ใช้ยิง มือบิน หมายถึง "ผู้ที่เป็นนักเลงปืน มีความชำนาญในการยิงปืน"⁺

(๔) คำหนึ่งในคำประสมเป็นชื่ออวัยวะ คำอื่นเป็นชื่อ

สัตว์ที่เป็นเจ้าของอวัยวะนั้น

คำประสมชนิดนี้เท่าที่พบในข้อมูลมี ๒ คำ คือ ตีนแมว เปรียบคนที่เท้าเขากับตีนของแมว ตีนแมว หมายถึง "คนที่เป็นนักย่องเบา ซึ่งจะมีฝีเท้าเบาเหมือนแมวเดิน"⁺

หน้าม้า เปรียบคนที่เป็นผู้ออกหน้ากับหน้าของม้า หน้าม้า หมายถึง "ผู้ที่ทำเล่ห์เหลี่ยมเป็นเหมือนคนซื้อหรือคนเล่นการพนัน เป็นต้น เพื่อเป็นสื่อจูงใจให้คนหลงซื้อ หรือหลงเล่นการพนันด้วย โดยปริยายใช้เรียกคนที่ทำเช่นนั้น"

(๕) คำหนึ่งในคำประสมเป็นชื่อสัตว์ชนิดใดชนิดหนึ่ง คำ

อื่นบอกลักษณะ คุณสมบัติ หรืออาการของสัตว์นั้น

ตัวอย่าง

ไก่อ่อน เปรียบคนกับไก่ที่ยังอ่อน ไก่อ่อนหมายถึง "คนที่อ่อนต่อโลก ภูมิไม่เท่าทันเล่ห์กลของผู้อื่น"⁺

งูพิษ เปรียบคนกับงูที่มีพิษ งูพิษหมายถึง "คนที่มีพิษ คือ คิดร้ายและไม่จริงใจกับใคร"⁺

แมวมอง เปรียบคนกับแมวที่จ้องมองหาเหยื่อโดยไม่ให้เหยื่อ รู้ตัว แมวมอง หมายถึง "คนที่จ้องดูผู้อื่นเพื่อหาผู้เหมาะสมในแต่ละโอกาส"⁺

(๖) คำหนึ่งในคำประสม เป็นชื่อสิ่งหนึ่ง คำอื่นบอก ชื่อสัตว์ที่เป็นเจ้าของสิ่งนั้น

คำประสมชนิดนี้เท่าที่พบในข้อมูลมี ๒ คำ คือ

ลูกข้าง เปรียบคนที่ต้องการที่พึ่งกับลูกของข้าง ลูกข้าง หมายถึง "คนที่ใช้คำแทนตัวเองว่าลูกข้าง เพื่อพูดกับเจ้าที่เป็นผี"⁺

ลูกเสือ เปรียบเด็กที่ต้องเดินทางไกลหรือเดินป่ากับลูกของเสือ ลูกเสือ หมายถึง "เด็กที่อยู่ในคณะที่ตั้งขึ้นสำหรับอบรมให้เป็นพลเมืองดี"

(๗) คำหนึ่งในคำประสม เป็นชื่อสัตว์ คำอื่นบอก ลักษณะของสิ่งนั้น

คำประสมชนิดนี้เท่าที่พบในข้อมูลมีคำเดียว คือ

ไข่แดง เรียกหญิงหรือชายที่เด่นอยู่ในแวดวงของเพศตรงข้าม ว่าเป็นไข่แดง ไข่แดง หมายถึง "คนที่เด่นที่เป็นที่สนใจของผู้ที่ห้อมล้อมอยู่"⁺

(๘) คำหนึ่งในคำประสม เป็นชื่อส่วนใดส่วนหนึ่งของพืช คำอื่นบอกลักษณะ หรือบอกสิ่งที่สัมพันธ์กับส่วนของพืชนั้น

คำประสมชนิดนี้เท่าที่พบในข้อมูลมี ๒ คำ คือ

ดอกทอง เปรียบคนกับดอกไม้ที่เป็นทอง ดอกทอง หมายถึง "หญิงที่ใจง่ายในทางประเวณี"

ดอกฟ้า เปรียบคนกับดอกของฟ้า ดอกฟ้า หมายถึง "หญิงสูงศักดิ์ที่เป็นที่หมายปองของชายทั่วไป"⁺

(๙) คำหนึ่งในคำประสม เป็นชื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คำอื่นบอก ลักษณะ หรือคุณสมบัติของสิ่งนั้น

ตัวอย่าง

กระเชอกันร้ว เปรียบคนกับกระเชอที่กันร้ว กระเชอกันร้ว หมายถึง "คนสุ่ยสุร่าย ไม่รู้จักเก็บหอมรอบริบ ขาดการประหยัด"

กระโถนห้องพระโรง เปรียบคนกับกระโถนในห้องพระโรง กระโถนห้องพระโรง หมายถึง "ผู้รับบาป มีลักษณะเหมือนกระโถนในห้องพระโรง ซึ่งใคร ๆ ก็ขว้างลงที่นั่น"

หน้าหน้าไฟ เปรียบคนกับหน้าที่อยู่หน้าไฟ หน้าหน้าไฟ หมายถึง "ผู้รับความเดือดร้อนแทนผู้อื่น"⁺

ข) คำประสมที่ใช้เรียกอวัยวะคน

คำประสมที่ใช้เรียกอวัยวะคนอาจเรียกตามชื่อสัตว์ หรือชื่อสิ่งของ ดังนี้

(๑) คำหนึ่งในคำประสม เป็นชื่ออวัยวะ คำอื่นเป็นชื่อสัตว์ ที่เป็นเจ้าของอวัยวะนั้น

ตัวอย่าง

กันกบ เปรียบอวัยวะคนกับกันของกบ กันกบ หมายถึง "ปลายกระดูกสันหลังที่สุดลงมาข้างล่าง"

คอหอย เปรียบอวัยวะคนกับคอของหอย คอหอย หมายถึง "ส่วนของคอตรงเหนือกระดูกกระดูกซี่โครง"

ลิ้นไก่ เปรียบอวัยวะคนกับลิ้นของไก่ ลิ้นไก่ หมายถึง "เนื้อในลำคอที่ยื่นจากเพดานอ่อนสำหรับปิดช่องขึ้นจมูกเมื่อเวลากลืนอาหาร"

(๒) คำหนึ่งในคำประสม เป็นชื่อส่วนใดส่วนหนึ่งของสิ่งหนึ่ง คำอื่น เป็นชื่อสิ่งที่เป็นเจ้าของสิ่งนั้น

คำประสมชนิดนี้เท่าที่พบใน อรรถนิธาน ๓ คำ คือ

ขากรรไกร เปรียบอวัยวะคนกับขาของกรรไกร ขากรรไกร หมายถึง "กระดูกคั่นคางที่อำขึ้นอำลง มีลักษณะอย่างกรรไกร"

เชิงกราน เปรียบอวัยวะคนกับเชิงของกราน เชิงกราน หมายถึง "กระดูกตะโพกที่มีลักษณะอย่างเชิงกราน"

ลึนปี เปรียบอวัยวะคนกับลึนของปี ลึนปี หมายถึง "ตอน
ปลายกระดูกหน้าอกที่ย้อยลงมาระหว่างซี่โครงราวตอนล่างบรรจบกัน"

(๓) คำหนึ่งในคำประสมเป็นชื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คำขึ้นบอก
อาการหรือคุณสมบัติของสิ่งนั้น

คำประสมชนิดนี้เท่าที่พบในข้อมูลมี ๒ คำ คือ
ไข่ตัน เปรียบอวัยวะคนกับไข่ที่ตันขึ้น ไข่ตัน หมายถึง
"อวัยวะที่อยู่ระหว่างขาหนีบสองข้าง มีหน้าที่กักและทำลายเชื้อโรคที่อาจผ่านเข้าไปยังร่างกาย
ตอนบน"

สลักเพชร เปรียบส่วนหนึ่งของร่างกายคนกับสลักที่เป็น
เพชร สลักเพชร หมายถึง "กล้ามเนื้อตรงตะโพก ตอนที่ขายักไปยังมาได้"

๒) คำประสมที่เกี่ยวกับสัตว์

คำประสมที่เกี่ยวกับสัตว์ อาจจำแนกได้เป็น ๒ ประเภทคือ
คำประสมที่ใช้เรียกสัตว์และคำประสมที่ใช้เรียกอวัยวะสัตว์ หรือส่วนใดส่วนหนึ่งของสัตว์

ก) คำประสมที่ใช้เรียกสัตว์

(๑) คำหนึ่งในคำประสมเป็นชื่อสัตว์ชนิดใดชนิดหนึ่ง คำขึ้น
บอกแหล่งที่สัตว์นั้นอยู่

ตัวอย่าง

ข้างน้ำ เปรียบสัตว์ชนิดหนึ่งกับข้างที่อยู่ใต้น้ำ ข้างน้ำ
หมายถึง "สัตว์ชนิดหนึ่งมีรูปร่างเหมือนข้าง มีวงและงาคคล้ายข้าง แต่หางเป็นปลา และ
อยู่ในน้ำ"⁺

ม้าน้ำ เปรียบสัตว์ชนิดหนึ่งกับม้าที่อยู่ในน้ำ ม้าน้ำ
หมายถึง "สัตว์ชนิดหนึ่งในจำพวกปลาทะเล ขนาดลำตัวเล็กมีหัวคล้ายม้า อาศัยอยู่ในน้ำทะเล"⁺

แมวน้ำ เปรียบสัตว์ชนิดหนึ่งกับแมวที่อยู่ในน้ำ แมวน้ำ
หมายถึง "สัตว์ชนิดหนึ่งรูปร่างคล้ายแมว อาศัยอยู่ในน้ำทะเล"

(๒) คำหนึ่งในคำประสมเป็นชื่อสัตว์ชนิดใดชนิดหนึ่ง

คำขึ้นบอกคุณสมบัติของสัตว์นั้น

คำประสมชนิดนี้เท่าที่พบในข้อมูลมีคำเดียว คือ
ปลาหมึก เปรียบสัตว์ชนิดหนึ่งกับปลาที่มีหมึก ปลาหมึก
 หมายถึง "สัตว์ทะเลชนิดหนึ่ง มีหนวมาก มีงูกระเพาะบรรจุน้ำสีดำอย่างหมึก สำหรับพ่น
 เพื่อป้องกันตัว"

ข) คำประสมที่ใช้เรียกอวัยวะสัตว์หรือส่วนใดส่วนหนึ่งของสัตว์
คำประสมที่ใช้เรียกอวัยวะสัตว์อาจเรียกตามสิ่งของ หรือ
ตามลักษณะที่ปรากฏ คือ

(๑) คำหนึ่งในคำประสม เป็นชื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คำอื่นบอก
ถึงลักษณะหรือบอกถึงสิ่งที่เป็นเจ้าของสิ่งนั้น

คำประสมชนิดนี้เท่าที่พบในข้อมูลมี ๒ คำ คือ
บ้องตัน เปรียบอวัยวะสัตว์กับบ้องที่ตัน บ้องตัน หมายถึง
 "เนื้อตั้งแต่โครชาถึงบัน เหาของจระเข้ เขี้ยว ตะกวด"

ขอบกระดิ่ง เปรียบอวัยวะสัตว์กับขอบกระดิ่ง ขอบกระดิ่ง
 หมายถึง "เครื่องในวัว ซึ่งมีลักษณะเป็นเอ็นแข็งโค้งเหมือนขอบกระดิ่ง"

(๒) คำหนึ่งในคำประสม เป็นชื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คำอื่นบอก
ชื่อสัตว์ที่เป็นเจ้าของสิ่งนั้น

คำประสมชนิดนี้เท่าที่พบในข้อมูลมีคำเดียวคือ
ร่องมด เปรียบรอยขีดไต่ท้องสัตว์กับร่องของมด ร่องมด
 หมายถึง "ขีดสีขาวหรือดำที่เป็นขีดยาวตามท้องสัตว์ตั้งแต่คางตลอดถึงกัน"

๓) คำประสมที่เกี่ยวข้อง
คำประสมที่เกี่ยวข้องนี้ เป็นคำประสมที่ใช้เรียกพืช โดยอาจ
เรียกตามชื่ออวัยวะคน ตามชื่อสัตว์ หรือชื่อสิ่งของ

ก) คำหนึ่งในคำประสม เป็นชื่ออวัยวะคน คำอื่นบอกลักษณะหรือ
บอกถึงคนที่ เป็นเจ้าของอวัยวะนั้น

คำประสมชนิดนี้เท่าที่พบในข้อมูลมี ๓ คำ คือ

แก้มแดง เปรียบผลมะม่วงชนิดหนึ่งกับแก้มที่แดง แก้มแดง

หมายถึง "มะม่วงชนิดหนึ่งที่ผลมีผิวตึง เป็นสีแดงเหมือนแก้มที่แดง"⁺

อกร่อง เปรียบผลมะม่วงชนิดหนึ่งกับอกที่เป็นร่อง

อกร่อง หมายถึง "มะม่วงชนิดหนึ่งมอกลึกลงไปเป็นร่อง"⁺

แก้มแหม่ม เปรียบผลชมพูชนิดหนึ่งกับแก้มของแหม่ม

แก้มแหม่ม หมายถึง "ชมพูชนิดหนึ่งที่ผลมีผิว เป็นสีออกชมพูเหมือนผิวแก้มของแหม่ม"⁺

ข) คำหนึ่งในคำประสม เป็นชื่ออวัยวะของสัตว์ คำอื่นบอกชื่อสัตว์

ที่เป็นเจ้าของอวัยวะนั้น

ตัวอย่าง

เขี้ยวกระแต เปรียบพิซกับเขี้ยวของกระแต เขี้ยวกระแต

หมายถึง "ต้นไม้ขนาดย่อมชนิดหนึ่งมีลักษณะดอกคล้ายเขี้ยวกระแต"⁺

หงอนไก่ เปรียบพิซกับหงอนของไก่ หงอนไก่ หมายถึง

"ไม้ดอกชนิดหนึ่ง ต้นเล็ก ดอกมีสีแดง เรื่อ ๆ ลักษณะคล้ายหงอนไก่"⁺

หน้าวัว เปรียบพิซกับหน้าของวัว หน้าวัว หมายถึง

"พืชจำพวกว่านชนิดหนึ่ง มีใบคล้ายหน้าวัว มีดอกสีงาม"⁺

ค) คำหนึ่งในคำประสม เป็นชื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คำอื่นบอกชื่อเจ้าของ

สิ่งนั้น

ตัวอย่าง

กระเช้าสีดา เปรียบพิซกับกระเช้าของนางสีดา

กระเช้าสีดา หมายถึง "ไม้เถาล้มลุก เมื่อแก่ตอนบนของผลจะแยกออกเป็นหกกลีบ ก้านผล ก็แตกกระจายแยกออกเป็นสาแหรกหัวกลีบเหล่านั้น....."

กระไดลิง เปรียบพิซกับกระไดของลิงซึ่งเป็นกระไดเล็ก ๆ

สำหรับปีนขึ้นที่สูง กระไดลิง หมายถึง "ไม้เถายาวชนิดหนึ่ง"

แสงจันทร์ เปรียบพิซกับแสงของจันทร์ แสงจันทร์

หมายถึง "ต้นไม้ชนิดหนึ่ง มีใบโตเท่าใบมณฑา และมีสีนวล"

ง) คำหนึ่งในคำประสมเป็นชื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คำอื่นบอกลักษณะ
ของสิ่งนั้น หรือบอกแง่ที่สัมพันธ์กับสิ่งนั้น

ตัวอย่าง

ไข่น้ำ เปรียบผลของพืชที่มีกลิ่นเหม็นกับไขที่เน่า ไข่น้ำ
หมายถึง "ต้นไม้ขนาดสูงชนิดหนึ่ง ใบคล้ายใบจ้าวหรือใบป้อมผลกลมเหมือนรูปไข่ ขนาด
เท่าลูกหิน เมื่อสุกแล้วมีเนื้อรับประทานได้ แต่จะมีรสหวานเขียวน ๆ และมีกลิ่นเหม็นเหมือน
ไข่น้ำ"⁺

ดาวเรือง เปรียบดอกของพืชที่เบ้แฉก ๆ และมีสีเหลือง
ทองกับดาวที่เรืองแสง ดาวเรือง หมายถึง "ไม้ดอกชนิดหนึ่ง มีดอกสีเหลืองเป็นกลีบหรือ
แฉก และมีใบเป็นแฉก ๆ"⁺

เฟื่องฟ้า เปรียบพืชชนิดหนึ่งที่หยอดเลื้อยว่าเหมือนเป็น
เฟื่องของฟ้า เฟื่องฟ้า หมายถึง "ไม้เลื้อยชนิดหนึ่งที่ยอดมักเลื้อยขึ้นที่สูง"⁺

จ) คำหนึ่งในคำประสม เป็นชื่ออาการอย่างหนึ่ง คำอื่นบอกถึง
สิ่งที่สัมพันธ์กับอาการนั้น

คำประสมชนิดนี้เท่าที่พบในข้อมูลมีคำเดียว คือ

ช่อนกลิ่น เปรียบพืชชนิดหนึ่งที่จะได้กลิ่นหอมต่อเมื่อเข้า
ใกล้ว่าเหมือนช่อนกลิ่นไว้ ช่อนกลิ่น หมายถึง "ไม้ดอกชนิดหนึ่ง ต้นเป็นกอ ดอกเป็นช่อ
ตั้งขึ้น มีสีขาวและจะได้กลิ่นหอมเมื่อเข้าใกล้"⁺

๔) คำประสมที่เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ

คำประสมที่เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ นี้ จะหมายรวมทั้งสิ่งที่ เป็นรูปธรรม
และนามธรรม ซึ่งมีทั้งชื่อเครื่องใช้และอุปกรณ์ สิ่งก่อสร้าง เครื่องหมาย สิ่งประดิษฐ์
สิ่งที่เกิดเองตามธรรมชาติ ทำร้าย เกมกีฬา และอื่น ๆ การเรียกอาจจะเรียกตามอวัยวะคน
ตามอวัยวะสัตว์ ตามส่วนต่าง ๆ และลักษณะของพืช ตามสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือตามอาการของ
คน สัตว์ หรืออื่น ๆ

ก) คำหนึ่งในคำประสมเป็นชื่ออวัยวะคน คำอื่นบอกชื่อคนหรือ สิ่งอื่นที่เป็นเจ้าของอวัยวะนั้น

ตัวอย่าง

เล็บมือนาง เปรียบขนมที่ทำเป็นชิ้นยาว ๆ กับเล็บมือของนาง เล็บมือนาง หมายถึง "ขนมชนิดหนึ่งทำด้วยแป้งเป็นรูปยาว ๆ คล้ายเล็บของผู้หญิง..."⁺

ปากอ่าว เปรียบทางออกทะเลกับปาก ปากอ่าว หมายถึง "ปากน้ำที่ติดต่อกับทะเล หรือทางออกสู่ทะเล"⁺

สะคือทะเล เปรียบศูนย์กลางของทะเลกับสะคือ สะคือทะเล หมายถึง "ทะเลบริเวณที่น้ำวนลึก เป็นหลุมลงไป ถือกันว่าเป็นศูนย์กลางของทะเล"⁺

ข) คำหนึ่งในคำประสมเป็นชื่ออวัยวะคน คำอื่นบอกลักษณะ ของอวัยวะนั้น

คำประสมชนิดนี้ เท่าที่พบในข้อมูลมีคำเดียว คือ คอคอคอด เปรียบแผ่นดินกับคอกที่คอคเข้าไป คอคอคอด หมายถึง "แผ่นดินที่กว้างต่อส่วนใหญ่สองข้าง"

ค) คำหนึ่งในคำประสมเป็นชื่ออวัยวะคน คำอื่นบอกประโยชน์ ใช้สอยของอวัยวะนั้น

คำประสมชนิดนี้ เท่าที่พบในข้อมูลมีคำเดียว คือ ปากคืบ เปรียบของไขบางอย่างกับปากที่ใช้คืบ ปากคืบ หมายถึง "ของไขอย่างหนึ่งทำด้วยเหล็ก มีสองขา และมีปลายแหลมสำหรับคืบสิ่งของ"⁺

ง) คำหนึ่งในคำประสมเป็นชื่อสัตว์ คำอื่นบอกอาการของสัตว์นั้น ตัวอย่าง

งูกินหาง เรียกการเล่นตามอาการของงู งูกินหาง หมายถึง "การเล่นชนิดหนึ่งผู้เล่นจะเกาะกันเป็นแถวยาว และผู้เล่นอีกคนหนึ่งซึ่งเป็นฝ่ายตรงข้ามจะคอยจ้องจับคนที่อยู่หางแถวก่อน"⁺

ลิงจับหลัก เรียกการเล่นตามอาการของลิง ลิงจับหลัก หมายถึง "การเล่นชนิดหนึ่งผู้เล่นต่างจะแย่งกันจับหลัก ใครเข้าหลักเป็นคนสุดท้าย คนนั้นจะต้องออกไปเป็นคนนำเกม และเริ่มเล่นต่อไป"⁺

เลื้อข้ามหัวย เรียกการเล่นตามอาการของเลื้อ
เลื้อข้ามหัวย หมายถึง "การเล่นชนิดหนึ่งที่ใช้วิธีกระโดดข้ามกัน"⁺

จ) คำหนึ่งในคำประสมเป็นชื่ออวัยวะสัตว์ คำอื่นเป็นชื่อ
สัตว์ที่เป็นเจ้าของอวัยวะนั้น

ตัวอย่าง

ขนแมว เปรียบรอยขีดกับขนของแมว ขนแมว หมายถึง
"รอยขีดยาว ๆ เป็นเส้นอยู่บนสิ่งที่ยังไม่เกลี้ยง"⁺

ตาไก่ เปรียบเครื่องหมายหรือโลหะวงกลมกับตาของไก่
ตาไก่ หมายถึง "เครื่องหมายชนิดหนึ่งมีรูปร่างคล้ายตาไก่ โลหะที่ทำเป็นรู
ใช้เสียบรูผ้าหรือรูหนัง เพื่อกันช่องลึก"

นมหนู เปรียบเครื่องใช้กับนมของหนู นมหนู
หมายถึง "ส่วนของเครื่องใช้ที่เป็นไม้และมีรูเพื่อให้ฉีดน้ำมันออกมา เช่น นมหนูตะเกียง
นมหนูรถยนต์ หรือหมายถึงส่วนของปืนที่สวมแก๊ป เพื่อให้ประกายเข้าไปเผาดินปืน
ข้างใน"⁺

ฉ) คำหนึ่งในคำประสมเป็นชื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คำอื่นเป็นชื่อ
สัตว์ที่สัมพันธ์กับสิ่งนั้น

คำประสมชนิดนี้เท่าที่พบในข้อมูลมี ๓ คำ คือ
รังผึ้ง เปรียบขนมชนิดหนึ่งกับรังของผึ้ง รังผึ้ง
หมายถึง "ขนมชนิดหนึ่งทำด้วยแป้งกับน้ำตาลให้มีสีเหลืองอ่อน แล้วหยอดลงในแบบพิมพ์
ซึ่งมีลักษณะเป็นตาถี่ ๆ เหมือนรังผึ้ง"⁺

รังมด เปรียบส่วนของฉัตรกับรังของมด รังมด
หมายถึง "ส่วนของฉัตรตอนที่ค้ำยันให้กางและหุบได้และมีผ้าห่ม"

ล่องแมว เปรียบช่องระหว่างพื้นเรือนกับพื้นระ เบียง
กับร่องของแมว ล่องแมว หมายถึง "ระยะตั้งแต่พื้นเรือนมาถึงพื้นระ เบียง"

ข) คำหนึ่งในคำประสม เป็นชื่อพืช คำอื่นบอก

ลักษณะหรือบอกสิ่งที่มีพันธุกับพืชชนิดนั้น

ตัวอย่าง

บัวลอย เปรียบชนมชนิดหนึ่งกับบัวที่ลอย บัวลอย

หมายถึง "ชนมชนิดหนึ่งทำด้วยแป้ง เป็นลูกกลม ๆ ลอยในกะทิที่เคี้ยว"⁺

ไม้ลอย เปรียบการเล่นหอคะเมนบนปลายไม้ว่าเหมือน

ไม้ลอย ไม้ลอย หมายถึง "การเล่นในงานพิธีใหญ่ชนิดหนึ่ง เป็นการหอคะเมนบนปลายไม้"⁺

บัวตะกั่ว เปรียบของใช้กับบัวที่เป็นตะกั่ว บัวตะกั่ว

หมายถึง "ของใช้อย่างหนึ่งรูปเหมือนผักบัวทำด้วยตะกั่ว ใช้สำหรับไขให้น้ำไหลลงมา เป็นฝอย ๆ"⁺

ข) คำหนึ่งในคำประสม เป็นชื่อส่วนใดส่วนหนึ่งของพืช คำอื่น

บอกลักษณะของส่วนของพืชนั้น

ตัวอย่าง

ดอกไม้ไฟ เปรียบสิ่งประดิษฐ์ชนิดหนึ่งกับดอกไม้ที่เป็น

ไฟ ดอกไม้ไฟ หมายถึง "เครื่องสำหรับจุดในงานต่าง ๆ ทำด้วยกระบอกไม้ธูป หรือไม้ไผ่ บรรจุดินจุด ซึ่งเมื่อจุดแล้ว จะเกิดประกายไฟขึ้น เป็นรูปดอกไม้"⁺

ดอกไม้ร่วง เปรียบลายกับดอกไม้ที่ร่วงกระจาย

ดอกไม้ร่วง หมายถึง "ลายชนิดหนึ่งที่เขียนเป็นช่อดอกไม้จะจะไม่ติดต่อกัน"

ดอกไม้ไหว เปรียบสิ่งประดิษฐ์ชนิดหนึ่งกับดอกไม้ที่ไหว

ดอกไม้ไหว หมายถึง "สิ่งประดิษฐ์ที่ทำเป็นรูปดอกไม้ โดยอาจทำด้วย กระดาษ หรือ ทองแล้วเอาลวดเล็ก ๆ ขดทำเป็นก้านไหว ๆ"⁺

ณ) คำหนึ่งในคำประสม เป็นชื่อส่วนใดส่วนหนึ่งของพืช คำอื่น

เป็นชื่อของพืชที่เป็นเจ้าของหรือชื่อสิ่งอื่นที่เหมือนกับเป็นเจ้าของ

ตัวอย่าง

กลีบลำคาน เปรียบชนบกับกลีบของลำคาน กลีบลำคาน

หมายถึง "ชนมชนิดหนึ่งทำด้วยแป้งผสมน้ำตาล และจับให้เป็นกลีบเหมือนกลีบลำคาน"⁺

ดอกจันทน์ เปรียบเครื่องหมายกับดอกของจันทน์

ดอกจันทน์ หมายถึง เครื่องหมายชนิดหนึ่งที่มีทรงกลม แต่แตกกลีบเป็นแฉก ๆ * เหมือนดอกจันทน์"⁺

ข้อฟ้า เปรียบตัวไม้ที่ติดอยู่ที่जूหลังคากับข้อของฟ้า

ข้อฟ้า หมายถึง "ตัวไม้ที่อยู่ที่जू มีรูปเหมือนตัวนาคชูขึ้นเบื้องบน"⁺

ญ) คำหนึ่งในคำประสมเป็นชื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คำอื่นเป็นชื่อ

สิ่งอื่นที่สัมพันธ์กับสิ่งนั้น

ตัวอย่างจานผี เปรียบวัตถุประหลาดที่ไม่ทราบที่มากับงานของผี

จานผี หมายถึง "วัตถุรูปทรงแบน ๆ มักจะเห็นเป็นแสง ลอยหรือแล่นอยู่บนท้องฟ้า ส่วนใหญ่จะไม่ทราบว่ามาจากที่ใด"⁺

ราวข้าว เปรียบวิธีส่งข้าวที่รับกันเป็นช่วง ๆ ว่า

เหมือนราวข้าว ราวข้าว หมายถึง "การส่งข้าวด้วยวิธีรับช่วงกันต่อ ๆ ไป"

อาหารใจ เปรียบสิ่งที่สัมผัสได้ด้วยใจว่าเป็นอาหารใจ

อาหารใจ หมายถึง "การได้รับความพึงพอใจจากสิ่งใดสิ่งหนึ่ง"⁺

ฉ) คำหนึ่งในคำประสมเป็นชื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คำอื่นบอก

อาการหรือคุณสมบัติของสิ่งนั้น

ตัวอย่างควันทลง เปรียบสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วและกลับมามีผลอีก

กับควันที่หลบอยู่ ควันทลง หมายถึง "ยังไม่หมดควัน โดยปริยายหมายถึง เรื่องราวที่เกิดขึ้นแล้ว และกลับปรากฏระเล็นกระสายขึ้นอีก"

น้ำอาบजू เปรียบน้ำฝนที่ชะดินลงมาและมีสีเหลืองเข้ม

ว่าเหมือนน้ำอาบजू น้ำอาบजू หมายถึง "น้ำฝนที่ตกชะดินไหลลงมา มีสีเหลืองเข้ม"

มอญซ่อนผ้า เปรียบการเล่นชนิดหนึ่งที่ผู้เล่นเอาผ้าซ่อน

ข้างหลัง ว่าเหมือนมอญซ่อนผ้า มอญซ่อนผ้า หมายถึง "การเล่นของเด็กชนิดหนึ่ง"

ฎ) คำหนึ่งในคำประสมเป็นชื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คำอื่นเป็นชื่อ

อาการที่กระทำต่อสิ่งนั้นหรือด้วยสิ่งนั้น

ตัวอย่าง

หมากเก็บ เปรียบการเล่นของเด็กที่ใช้เม็ดกรวดโยนแล้วเก็บ
ว่าเป็นหมากเก็บ หมากเก็บ หมายถึง "การเล่นของเด็กอย่างหนึ่ง เล่นด้วยเม็ดกรวดหรือ
ลูกไม้โยนแล้วเก็บ"

หมากรุก เปรียบการเล่นชนิดหนึ่งที่ต้องรุกเพื่อเอาชัยชนะว่าเป็น
หมากรุก หมากรุก หมายถึง "การเล่นชนิดหนึ่ง เดินบนกระดานสี่เหลี่ยมมี ๖๔ ตัว"

หมากแยก เปรียบการเล่นชนิดหนึ่งที่ต้องแยกเม็ดกรวด หรือ
เบี้ยที่ใช้เล่นออกว่าเป็นหมากแยก หมากแยก หมายถึง "การเล่นชนิดหนึ่งเดินบนกระดาน
หมากรุก"

ฐ) คำหนึ่งในคำประสมเป็นอาการอย่างหนึ่ง คำอื่นเป็นชื่อสิ่ง

ที่สัมพันธ์กับอาการนั้น

คำประสมชนิดนี้เท่าที่พบในข้อมูล มี ๒ คำ คือ

ร้อยแก้ว เปรียบข้อความที่นำมาเรียงต่อกันให้ไพเราะ
ว่าเหมือนร้อยแก้ว ร้อยแก้ว หมายถึง "ความเรียงที่สละสลวยไพเราะ เหมาะเจาะด้วย
เสียงและความหมาย"

ร้อยหวาย เปรียบเอ็นที่เรียงต่อกันตามชื่อหวายที่นำมา
ร้อย ร้อยหวาย หมายถึง "เอ็นที่อยู่ตรงเหนือสันเท้า ซึ่งกล่าวกันว่าที่ได้ชื่ออย่างนี้เพราะ
สมัยโบราณจะร้อยข้อเท้าเชลยด้วยหวาย"^๑

๒. คำประสมที่หมายถึงกิริยาอาการ

ในหนังสือ ไวยากรณ์ไทย^๑ ของ นววรรณ พันธุเมธา ผู้เขียนได้ใช้ความหมาย
ของคำกริยาเป็นเกณฑ์ในการจำแนกคำกริยาออกเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

^๑ดูรายละเอียดประกอบใน นววรรณ พันธุเมธา, ไวยากรณ์ไทย (กรุงเทพ
มหานคร : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๗-๑๓.

- ก. กริยาเปรียบเทียบ
- ข. กริยาแสดงสภาพ
- ค. กริยาแสดงประสบการณ์
- ง. กริยาแสดงอาการ
- จ. กริยาที่เป็นสาเหตุให้เปลี่ยนแปลง

ในการพิจารณาคำประสมที่เป็นคำกริยา ผู้วิจัยได้อาศัยแนวการจำแนกคำกริยาของ นววรรณ พันธุเมธา และได้พบว่า คำประสมไม่มีกริยาเปรียบเทียบและกริยาที่เป็นสาเหตุให้เปลี่ยนแปลง คงมีเพียงกริยาแสดงสภาพ กริยาแสดงประสบการณ์ และกริยาแสดงอาการ

ก. กริยาแสดงสภาพ

กริยาแสดงสภาพ หมายถึง กริยาที่แสดงสภาพของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อาจเป็นสภาพจิตใจหรือสภาพร่างกาย เป็นลักษณะคุณสมบัติหรือนิสัย และอาจเป็นสภาพถาวรหรือชั่วคราวก็ได้

คำประสมที่มีความหมายเป็นกริยาแสดงสภาพดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่จะมีคำนามที่เป็นชื่ออวัยวะประกอบอยู่ด้วย เช่น ใจเด็ด ตาขาว ท้องแก่ ปากเปราะ ส่วนคำประสมที่ไม่มีชื่ออวัยวะประกอบด้วยมีน้อยมาก เช่น แก่แดด ไวไฟ

จากการพิจารณาคำประสมที่มีความหมายเป็นกริยาแสดงสภาพ ได้พบว่า คำที่นำมาประกอบกันเป็นคำกริยาประเภทนี้นั้น เป็นคำชนิดต่าง ๆ ดังนี้

- ๑) นาม + กริยา หรือ กริยา + นาม
- ๒) นาม + นาม
- ๓) กริยา + กริยา
- ๔) บุพบท + นาม
- ๕) จำนวนนับ + จำนวนนับ

๑) กริยาแสดงสภาพที่กำหนัดเป็นคำกริยา คำอื่นเป็นคำนาม ซึ่งสัมพันธ์กับกริยานั้น

คำนามที่สัมพันธ์กับคำกริยาอาจเป็นผู้รับกริยา ผู้มีสภาพ ผู้เสริมกริยา สถานที่ของกริยา สาเหตุของกริยา ผลของกริยา จุดหมายของกริยา หรือแหล่งเดิมของกริยา^๑

ก) คำนามเป็นผู้รับกริยาตัวอย่าง

เก็บตัว หมายถึง ตัวถูกเก็บ คือ "รักสันโดษ ไม่ชอบเกี่ยวข้องกับคนอื่น"^๓

ดำตา หมายถึง ตาถูกดำ คือ "จ่ออยู่ที่ตา เห็นได้ง่าย"

ข) คำนามเป็นผู้มีสภาพตัวอย่าง

ขวัญอ่อน หมายถึง ขวัญนั้นอ่อน คือ "สิ้นตกใจง่าย"^๓

ใจแตก หมายถึง ใจนั้นอยู่ในสภาพแตก คือ "ประพฤติไปตามที่ตนนิยม

ผิดหรือนอกโอวาทจนเคยตัว"

^๑ การบอกความสัมพันธ์ระหว่างคำกริยากับคำนามนั้น อาศัยแนวคิดในไวยากรณ์การก แต่การกของนามในวิทยานิพนธ์นี้ได้ตรงกับกรการกของฟิลมอร์ (Charles. J. Fillmore) ที่เดียว ส่วนใหญ่จะตรงกับกรการกที่ปรากฏในหนังสือ ไวยากรณ์ไทย ของ นววรรณ พันธุเมธา.

ค) คำนามเป็นผู้เสริมกริยา^๑ตัวอย่าง

เจริญอาหาร หมายถึงเจริญเรื่องอาหาร คือ "รับประทานอาหาร
ได้มาก"^๒

ถือผิด หมายถึงถือเรื่องผิด คือ "รังเกียจคนที่สีผิดห่างจากตน"^๓

ง) คำนามเป็นสถานที่ของกริยาตัวอย่าง

จมนม หมายถึงจมนที่นม คือ "ไม่มีทางหนี"

จิตตา หมายถึงจิตที่ตา คือ "ไม่เด่น เรียบ ๆ"^๔

จ) คำนามเป็นสาเหตุของกริยาตัวอย่าง

แก่แดด หมายถึงแก่เพราะแดด คือ "แก่เพราะแดดเผา ไม่ใช่แก่เอง
โดยปริยาย หมายถึงคนแก่ที่ไม่สมเป็นคนแก่ คือแก่แต่ไม่น่านับถือ หรือหมายถึงเด็กที่คิด
และทำ เกินวัยของตน"^๕

ตื่นข่าว หมายถึงตื่นเพราะข่าว คือ "เชื่อคำเล่าลือ โดยไม่พินิจ

พิจารณา"

^๑คำนามที่ เป็นผู้เสริมกริยา ต่างกับคำนามที่ เป็นผู้รับกริยา คือ คำนามที่ เป็นผู้รับกริยา นั้นจะปรากฏร่วมกับกริยาที่เป็นสาเหตุให้เปลี่ยนแปลง ส่วนคำนามที่ เป็นผู้เสริมกริยา จะปรากฏร่วมกับกริยาชนิดอื่น เช่น กริยาแสดงประสบการณ์ หรือ กริยาแสดงอาการ

๑) คำนามเป็นผลของกริยา

ตัวอย่าง

เข้าคู่ หมายถึงเข้าเป็นคู่ คือ "ไปด้วยกันได้"⁺

ตลกกระ หมายถึงตลกเป็นกระ คือ "ผิวกายเป็นจุดดำ เล็กบ้าง โตบ้าง"⁺

๒) คำนามเป็นจุดหมายของกริยา

ตัวอย่าง

ขึ้นคาน หมายถึงขึ้นสู่คาน คือ "อยู่เป็นสาวโสดจนอายุเลยวัยที่จะมีคู่"⁺

ตกลูก หมายถึงตกลูกสู่ฟาก คือ "ตกลงถึงพื้น, เป็นกริยาของเด็กที่ออก

พันกรรมมารดา"

๓) คำนามเป็นแหล่งเดิมของกริยา

ตัวอย่าง

ถอดแบบ หมายถึงถอดมาจากแบบ คือ "มีลักษณะหรือคุณสมบัติเหมือนคนใด

คนหนึ่ง"⁺

ออกพรรษา หมายถึงออกจากพรรษา คือ "พ้นช่วงพรรษา"⁺

๒) กริยาแสดงสภาพที่คำหนึ่งเป็นคำนาม คำอื่นก็เป็นคำนาม ซึ่งสัมพันธ์

กับคำนามคำแรก

คำนามกับคำนามในที่นี้จะมีความสัมพันธ์กันได้ต่าง ๆ คือคำนามคำหนึ่ง
เป็นเจ้าของหรือมีสภาพเหมือนกับคำนามอีกคำหนึ่ง

ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวอย่าง

เจ้าน้ำตา หมายถึงเจ้าแห่งน้ำตา คือ "ร้องไห้เก่ง ร้องไห้ง่าย"⁺

ใจเพชร หมายถึงใจเหมือนเพชร คือ "ใจแข็ง"

๓) กริยาแสดงสภาพที่คำหนึ่งเป็นคำกริยา คำอื่นก็เป็นคำกริยาซึ่งสัมพันธ์

กับกริยาคำแรก

คำกริยากับคำกริยาในที่นี้จะร่วมกันแสดงสภาพอย่างไรก็ตาม

ตัวอย่าง

ตกอับ หมายถึงตกและอับ คือ "ถึงที่อับจน, คราวชะตาตก"

อ่อนหัด หมายถึงอ่อนการหัด คือ "ไม่ชำนาญ"

๔) กริยาแสดงสภาพที่คำหนึ่งเป็นคำบุพบท คำอื่นเป็นคำนามซึ่งสัมพันธ์กับ

คำบุพบทนั้น

กริยาแสดงสภาพลักษณะนี้เท่าที่พบในข้อมูลมี ๒ คำ คือ

นอกครู หมายถึงนอกจากครู คือ "คิดและทำต่างไปจากที่ครูสอน"⁺

นอกคอก หมายถึงสิ่งนอกจากคอก คือ "ประพฤติไม่ตรงตามธรรมเนียม

นิยม"

๕) กริยาแสดงสภาพที่คำหนึ่งเป็นคำจำนวนนับ คำอื่นเป็นคำนามซึ่ง

สัมพันธ์กับคำจำนวนนับนั้น

กริยาแสดงสภาพลักษณะนี้เท่าที่พบในข้อมูลมี ๒ คำ คือ

ร้อยล้าน หมายถึงมีล้นร้อยล้น คือ "หลุดจากล้นกลอก เชื่อไม่ได้"⁺

หลายใจ หมายถึงมีใจหลายใจ คือ "ใจไม่แน่วแน่ โลเล เปลี่ยนกลับไป

กลับมา"⁺

ข. กริยาแสดงประสบการณ์

กริยาแสดงประสบการณ์ หมายถึง กริยาที่แสดงความรู้ ความเข้าใจ แสดง

ความรู้สึกและแสดงประสาทสัมผัสของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

จากการพิจารณาคำประสมที่มีความหมาย เป็นกริยาแสดงประสบการณ์ ได้พบว่า คำที่นำมาประกอบกัน เป็นคำ กริยาประเภทนี้ นั่น คือคำกริยากับคำนาม โดยที่คำนามจะสัมพันธ์กับคำกริยาเป็นแบบต่าง ๆ คือเป็นผู้รับกริยา ผู้มีสภาพ ผู้ทำกริยา ผู้เสริมกริยา สถานที่ของกริยา จุดหมายของกริยา หรือ แหล่งเดิมของกริยา

๑) คำนามเป็นผู้รับกริยา

ตัวอย่าง

ขานหน้า หมายถึงหน้าถูกขาน คือ "รู้สึกขบอาย"⁺

สะกิดใจ หมายถึงใจถูกสะกิด คือ "รู้สึกสะอิดใจ ถูกเตือนให้นึกได้"⁺

๒) คำนามเป็นผู้มีสภาพ

ตัวอย่าง

ใจห่อ หมายถึงใจมีสภาพห่อ คือ "รู้สึกขลาดกลัว. ไม่กล้า"⁺

หัวเสีย หมายถึงหัวมีสภาพเสีย คือ "รู้สึกโกรธ อารมณ์ไม่ดี"⁺

๓) คำนามเป็นผู้ทำกริยา

ตัวอย่าง

ขยับหนี หมายถึงขยับทำอาการหนี คือ "รู้สึกตกใจ ใจหาย"⁺

ใจเต้น หมายถึงใจทำอาการเต้น คือ "รู้สึกตกใจ ทำให้ใจเต้นเร็ว

กว่าปกติ"⁺

๔) คำนามเป็นผู้เสริมกริยา

ตัวอย่าง

เชื่อใจ หมายถึงเชื่อใจ คือ "รู้สึกไว้ใจ"

รู้ไส้ หมายถึงรู้ถึงไส้ คือ "รู้จักจนแจ่มแจ้ง เปรียบเหมือนรู้ถึงไส้ถึงหุง"⁺

๕) คำนามเป็นสถานที่ของกริยา

ตัวอย่าง

คั่นปาก หมายถึงคั่นที่ปาก คือ "รู้สึกอยากจะพูด ไม่อยากนิ่งเฉย

เหมือนปากคั่นฮีบ ๆ "⁺

หนักใจ หมายถึงหนักที่ใจคือ "รู้สึกลำบากใจ ตัดสินใจไม่ลง"

๖) คำนามเป็นจุดหมายของกริยา

กริยาแสดงประสบการณ์ลักษณะนี้เท่าที่พบในข้อมูลมี ๒ คำ คือ เข้าใจ หมายถึง เข้าไปสู่ใจ คือ "รู้สึกแจ่มแจ้ง ชัดเจนในใจ, รู้ความ"⁺

ถึงใจ หมายถึงถึงยังใจ คือ "รู้สึกสมใจ สะใจ"

๗) คำนามเป็นแหล่งเติมของกริยา

กริยาแสดงประสบการณ์ลักษณะนี้เท่าที่พบในข้อมูลมีคำเดียวคือ ตกใจ หมายถึง ตกจากใจ คือ "รู้สึกใจหาย, สะดุ้งขึ้นโดยไม่รู้สีกตัว เมื่อได้ยินเสียงดัง ๆ หรือเมื่อมีใครมาถูกต้องตัว"⁺

ค. กริยาแสดงอาการ

กริยาแสดงอาการหมายถึง กริยาที่บุคคลหนึ่งบุคคลใด หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด แสดงออกมาในลักษณะที่อาจเป็นอาการที่อยู่กับที่ หรือเป็นอาการที่เคลื่อนที่

คำที่นำมาประกอบกันเป็นคำประสมที่หมายถึง กริยาแสดงอาการนั้น เป็น คำชนิดต่าง ๆ คือ

๑) กริยา + นาม

๒) กริยา + กริยา

๑) กริยาแสดงอาการที่คำหนึ่งเป็นคำกริยา คำอื่นเป็นคำนาม ซึ่งสัมพันธ์

กับกริยานั้น

จากการพิจารณาคำประสมที่มีความหมายเป็นกริยาแสดงอาการ ได้พบว่าคำนามจะสัมพันธ์กับคำกริยาเป็นแบบต่าง ๆ คือ แบบผู้รับกริยา ผู้ทำกริยา ผู้เสริมกริยา สถานที่ของกริยา ผลของกริยา จุดหมายของกริยา แหล่งเติมของกริยา หรือ เครื่องมือของกริยา

ก) คำนามเป็นผู้รับกริยาตัวอย่าง

ดอกหน้า หมายถึงหน้าลูกดอก คือ "ต่อว่าทำให้ได้รับความอับอาย"⁺

ด้วย"⁺

ถอนตัว หมายถึงตัวถูกถอน คือ "การเอาตัวเองออกมา, ไม่เข้าร่วม

ข) คำนามเป็นผู้ทำกริยาตัวอย่าง

ตากล หมายถึงตาทำอาการลุก คือ "ตาเบิกโพลงกว่าปกติ"⁺

ท้องเดิน หมายถึงท้องทำอาการเดิน คือ "ถ่ายอุจจาระเหลว"

ค) คำนามเป็นผู้เสริมกริยาตัวอย่าง

เรียกเนื้อ หมายถึงเรียกเนื้อ คือ "ทำให้เนื้อตึงอกขึ้นมาในที่ที่เป็นแผล"

อวดตัว หมายถึงอวดตัวเอง คือ "โอ้อวดตัวของตัวเอง"

ง) คำนามเป็นสถานที่ของกริยาตัวอย่าง

กินโต๊ะ หมายถึง กินที่โต๊ะ คือ "การรับประทานอาหารร่วมกันในงาน

เลี้ยง"⁺

อยู่ไฟ หมายถึงอยู่ที่ไฟหรือในไฟ คือ "นอนใกล้ไฟ เพื่อให้อบอุ่นเป็น
การรักษาสมดุลภายหลังการคลอดบุตร"

จ) คำนามเป็นผลของกริยาตัวอย่าง

ควั่นจุก หมายถึงควั่นเป็นจุก คือ "กันผมให้เป็นฐานกลม เพื่อให้ผม

งอกยาวสำหรับไว้จุก"

ออกดอก หมายถึงออกเป็นดอก คือ "เกิดเป็นเม็ตามพิวหนังสือ
เนื่องจากกามโรค"

ฉ) คำนามเป็นจุดหมายของกริยา

ตัวอย่าง

ดำน้ำ หมายถึงดำลงไปใต้น้ำ คือ "สามารถว่ายน้ำและดำลงไปอยู่
ใต้น้ำได้"⁺

ดักขاطر หมายถึงดักลงสู่บาตร คือ "เอาของใส่บาตรพระ"

ช) คำนามเป็นแหล่งเดิมของกริยา

ตัวอย่าง

บ้วนปาก หมายถึงบ้วนจากปาก คือ "การอมน้ำแล้วบ้วน เพื่อล้าง
ปากให้สะอาด"⁺

ออกฉาก หมายถึงออกจากฉาก คือ "เริ่มแสดง"⁺

ข) คำนามเป็นเครื่องมือของกริยา

ตัวอย่าง

ตกเบ็ด หมายถึงตกด้วยเบ็ด คือ "หย่อนเบ็ดล่อปลา โดยปริยาย
หมายความว่าล่อให้หลงโดยมีเครื่องล่อ"

โต้คารม หมายถึงโต้ด้วยความ คือ "ใช้วาจาหรือคำพูดโต้ตอบกัน"⁺

๒) กริยาแสดงอาการที่คำหนึ่งเป็นคำกริยา คำอื่นก็เป็นคำกริยาซึ่งสัมพันธ์

กับกริยาคำแรก

คำกริยากับคำกริยาในที่นี้จะร่วมกันแสดงอาการอย่างใดอย่างหนึ่ง

ตัวอย่าง

เข้าหา หมายถึงเข้าไปหา คือ "เข้าไปให้เห็นหน้าซึ่งเดิมหลีกเลี่ยง,
ไปอ่อนน้อม เช่น โจรเข้าหาเจ้าหน้า, ลอบเข้าห้องหญิงเพื่อการชู้สาว"

จับเป็น หมายถึงจับในสภาพที่ยังเป็น คือ "การเอาตัวมาโดยจะไม่
ทำให้เสียชีวิต"⁺

อนึ่ง จากการพิจารณาคำประสมที่หมายถึงกริยาอาการในภาษาไทยนั้น ได้พบว่าคำประสมบางคำเป็นกริยาได้หลายประเภท เป็นต้นว่า อาจเป็นทั้งกริยาแสดงสภาพ และกริยาแสดงประสบการณ์ เช่น บาดตา ชัดตา หรือบางคำอาจเป็นทั้งกริยาแสดงอาการ และกริยาแสดงสภาพ เช่น ถ่อมตัว ตัดจริต เป็นต้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย